

سبقت‌گذاشتن

# اُستادانه

همانند یک اُستاد یاد بگیرید!

خلاصه قانون اساسی کتاب آشنایی با قانون اساسی دکتر مهدی نظرپور به  
همراه نمونه سوال

فهرست مطالب

۲	فصل اول: کلیات
۱۱	فصل دوم: اصول و مبانی قانون اساسی
۱۷	فصل سوم: حقوق و آزادی های اساسی مردم
۲۶	فصل چهارم رهبری در قانون اساسی
۳۵	فصل پنجم: قوه مجریه
۴۲	فصل ششم: قوه مقننه
۵۷	فصل هفتم: قوه قضاییه
۶۸	فصل هشتم: سایر نهادهای حکومتی

## فصل اول: کلیات

تعریف حقوق و تقسیم بندی آن

- **تعریف حقوق:** از واژه حق گرفته شده

حق عبارت است: از قدرت انتظاری که کسی یا جمعی سزاوار برخورداری از آن است و وظیفه خود را که به موجب قانون مقرر شده باشد

✓ **تعریف حقوق اساسی:**

حقوق عمومی داخلی که سازمان و شکل حکومت وظایف و مسئولیت‌های قوای حاکم حقوق و تکالیف افراد در برابر دولت و نیز دولت در رعایت حقوق ملت را مشخص می‌کند به عبارت دیگر حقوق اساسی مجموعه قواعد و اصول مربوط به تشکیلات اساسی دولت و قوای سه گانه مقننه مجریه و قضائیه و اختیارات و روابط آنها با هم و روابط افراد و دولت و حقوق و تکالیف متقابل طرفین است که آن راه قانون اساسی هر کشور تعیین می‌کند

جایگاه حقوق اساسی در علم حقوق حقوق از نظر داخلی به دو دسته تقسیم می شوند:

۱- حقوق عمومی:

در حقوق عمومی قواعد و ضوابط حاکم بر روابط دولت ها و افراد مورد بحث قرار می‌گیرد مانند: حقوق اساسی اداری مالی حقوق جزا و حقوق بین المللی حقوق خصوصی در حقوق خصوصی قواعد و ضوابط حاکم بر روابط افراد با یکدیگر مورد بحث است همچون حقوق مدنی حقوق تجارت و حقوق کار و حقوق بین الملل خصوصی بر اساس این تحقیق اساسی جزوه حقوق عمومی حقوق از نظر قلمرو اجرایی نیز به دو دسته تقسیم می شود حقوق داخلی و حقوق بین الملل

۲- حقوق داخلی:

شامل حقوق خصوصی و حقوق عمومی می باشد حقوق بین الملل نیز شامل حقوق بین الملل خصوصی و حقوق بین الملل عمومی برای اساس حقوق اساسی جزوه حقوق عمومی داخلی تقسیم بندی می شود

منابع حقوق اساسی منظور از منابع تخصصی ریشه‌ای و اساسی بر پایه آنها شکل می‌گیرد

✓ **منابع خاص**

✓ **دو منابع عام**

**منابع خاص:** آن دسته از منابع اصلی ویژه هر کشور است



برای مثال منابع خاص حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران عبارت است: از قرآن سنت یا قول و تقریر پیامبر و امامان معصوم، عقل و اجماع، نظریه های تفسیری شورای نگهبان، مصوبات مجمع تشخیص مصلحت نظام، شورای عالی امنیت ملی و شورای عالی انقلاب فرهنگی و منظور از منابع آن دسته از منابعی که در بیشتر کشورها به عنوان منبع حقوق اساسی پذیرفته شده است مانند قانون اساسی قوانین عادی، دستورهای رئیس دولت، رئیس مستقیم مردم رویه قضایی، نظریه های حقوقدانان، آیین نامه های داخلی مجالس، عادات و رسوم آیین نامه ها، دستورالعمل های اجرایی و بخشنامه هایی که نهادها و اجرا می گردد.

### ویژگی های قانون

- ۱- کلی بودن
- ۲- دو الزامی بودن
- ۳- نداشتن ضمانت اجرا
- ۴- داشتن قلمرو

### تعاریف قانون اساسی از نظر صاحب نظران

قانون اساسی هر کشور دارای چند ویژگی است :

- ۱- مجموعه مقررات کلی است که همه قوانین دیگر از آن سرچشمه می گیرد ۲
- ۲- مشخص کننده شکل حکومت و سازمان عالی قضایی کشور
- ۳- تعیین کننده چگونگی ارتباط با وظایف و اختیارات آنها
- ۴- بیان کننده حقوق و آزادی های افراد در مقابل دولت
- ۵- تعیین کننده و تامین کننده وظایف و اختیارات دولت در مقابل مردم
- ۶- مشخص کننده سایر نهادهای حکومتی و غیر دولتی

### • انواع قانون اساسی

#### ۱- قانون اساسی مدون و غیر مدون:

با تشریفات خاص به تصویب مجلس موسسان یا مجمع صلاحیت داری می رسد به غیر از انگلستان همه کشورها دارای قانون اساسی مدون هستند



## ۲- قانون اساسی انعطاف پذیر و انعطاف ناپذیر:

قانون اساسی انعطاف پذیری آن قانونی تشریفات مربوط به بازنگری آن با قوانین عادی هیچ تفاوتی ندارد و همانند آن ساده است به گونه‌ای که متصدیان امور حکومتی می‌توانند آن را تغییر دهد قانون انعطاف ناپذیری که تشریفات مربوط به بازنگری آن با قوانین عادی تفاوت داشته و بلکه مشکل تر است تا قانونگذار نتواند به راحتی همه قوانین عادی در آن دخل و تصرف کند در توجیه انعطاف و پذیری اینگونه قوانین گفته شده است که قانون اساسی به عنوان مظهر اراده عالی جامعه فراتر از قوه مقننه و مجلس می باشد به همین دلیل اصلاح یا تغییر آن نباید تابع مقررات قوانین عادی باشد قانون کشور ایران از این نوع است

قانون اساسی با متن واحد و متعدد در بیشتر کشورها نظیر ایران قانون اساسی دارای متن واحد است اما در برخی کشورها قانون اساسی در چند مرحله تنظیم و تصویب می‌شود و به همین رو دارای دو یا چند متر می باشد برای مثال:

قانون مشروطیت ایران دارای دو متر متن اصلی در سال ۱۲۸۵ شمسی به تصویب مجلس و به امضای مظفرالدین‌شاه رسیده بود ۵ فصل و ۵۱ است داشت اما طوری نوشته شده بود مشروطه‌خواهان در سال ۱۲۸۶ متنوعی بر آن نوشتند و به امضای محمدعلی شاه رساند که فصلی نداشت ولی دارای ۱۰۷ اصل بود گفت نیز قانون اساسی جمهوری سوم فرانسه نیز به متن داشت

## ۴- قانون اساسی با ارزش واحد و متفاوت:

اصول متن قانون اساسی می‌تواند دولت داشته باشد اول اینکه تمام مواد و اصول آن دارای ارزش واحدی باشند که آن را قانونی با ارزش واحد اصول قانون اساسی یا قانون اساسی یکدست مینامند

مانند **قانون اساسی مشروطه دوم** که ممکن است درباره موارد اصولی از قانون اساسی مورد توجه قرار گرفته و نسبت به زودی ارزش بیشتری داشته باشند و حتی قابل اصلاح نباشند برای مثال در متمم قانون اساسی مشروطیت به اصل دوم برنامه حضور هیئتی از علمای طراز اول در مجلس شورای ملی برای جلوگیری از تصویب قوانین خلاف شرع ارزش بسیاری داده شده بود و به صراحت آمده بود که این است تا ظهور امام زمان تغییر ناپذیرند اینگونه قوانین اساسی قانون اساسی با ارزش متفاوت اصول قانون اساسی مختلط گفته می‌شود

## ۵- قانون اساسی سکولار و قانون اساسی مذهبی:

قوانین اساسی دنیا نسبت به دین و مذهب بی اعتنا هستند و هر گونه امتیاز برای مذهب و اعتقادات مذهبی را مردود می‌دانند اما با این همه افراد می‌توانند از لحاظ شخصی اعتقادات مذهبی خود را داشته باشند و به مراسم اعتقادات مذهبی خود عمل نمایند دسته ای دیگر از قوانین اساسی دین و مذهب بیشتر مردم آن کشور را به عنوان دین و مذهب رسمی به رسمیت می‌شناسند و نهادهای اصلی کشور را



نیز به ترویج این دو مکلف می‌کند و افزون بر این اجازه نمی‌دهد خلاف اصول دین و مذهب رسمی کشور نیز در جامعه قوانینی وضع شود قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران از این است که با اصول دین و مذهب در هم آمیخته و در تمام اصول آن این ویژگی به چشم می‌خورد .

قانون اساسی اعطایی نیمه اعطایی و مردم سالار:

اگر قانون اساسی را زمامداری را به عنوان امتیاز به مردم دهد به آن قانون اساسی اعطایی یا اقتداری گفته می‌شود مانند قانون اساسی فرانسه که توسط لویه جدهم واگذار گردید همچنین بسیاری از دیکتاتورهای قرن نوزدهم و بیستم نیز از این طریق به قانون اساسی تن داد نگاه شکل‌گیری قانون اساسی به وسیله حاکم مطلق نگاه شکل‌گیری قانون اساسی به وسیله حاکم مطلق اما با همکاری مجلس انجام می‌گیرد که به آن قانون اساسی نیمه اعطایی یا نیمه اقتداری گفته می‌شود مانند قانون اساسی مشروطه ایران که با همکاری برخی از رجال مذهبی و سیاسی نمایندگان مردم و نمایندگان پادشاه و توافق بین آنها تهیه شد اما در بیشتر موارد قانون اساسی کشورها ثمری انقلاب های مردمی بوده است بی آنکه مردم پس از سال‌ها تلاش با استبداد داخلی و استعمار خارجی پس از پیروزی با تشکیل مجلس موسسان قانون اساسی خود را تدوین کرده‌اند البته در بعضی از موارد همان مجالس با نمایندگی مردم قانون اساسی را تشریح کرده و در بعضی موارد دیگر پس از تصویب مجلس آن را به همه پرسى برای مردم گذاشتند

### ویژگی های ضروری قانون اساسی:

- تعیین نوع حکومت و ارکان آن:
- **مهمترین و اولین** ویژگی قانون اساسی این است که نوع حکومت ارکان و پایه های آن و نیز وظایف و اختیارات هریک را به صراحت بیان کرده باشد
- بیان اصول کلی قانون اساسی باید متضمن اصول کلی باشد به گونه‌ای که آنها پایه و اساسی برای سایر اصول باشند کلی بودن بیان تفصیل و جزئیات در قانون اساسی آن را از حالت بنیادی خارج می‌کند
- انطباق با مبانی اعتقادی و فرهنگ جامعه قانون اساسی باید با مبانی اعتقادی مذهبی ارزشی اخلاقی سیاسی فرهنگی اقتصادی اجتماعی و پیشینه تاریخی و آداب و رسوم جامعه مطابقت داشته باشد تا بتواند برای مدتی طولانی دوام بیاورد آورد
- قابلیت اجرا اعتبار قانون اساسی وقتی کامل است که تمام اصول آن اجرا شود اگر بخشی از اصول قانون اساسی اجرا نشود یا اجرای آن به تعویق بیفتد آن قانون متزلزل و سست است و یعنی این که نویسندگان آن شرایط و اوضاع کشور جامعه را در نظر نگرفتند.
- وضوح و شفافیت



اصول قانون اساسی باید صریح باشد قانون اساسی که از ابتدا راه تفسیر تعبیر و نتیجه گیری دو پهلو و باز بگذارد ناقص است چرا که هر گروه یا فردی که از محتوای اصولی که به نفع خود استفاده کند

- پیش‌بینی بازنگری در قانون اساسی :

بازنگری در قانون اساسی یعنی الحاق و یا تغییر یک یا چند است که این خود نیز به عنوان یک اصل در قانون آمده است زیرا از یک قانون زاییده نیازها و شرایط خاص بشر از سوی دیگر این نیازها و شرایط همواره در حال تغییر کند و اصلاح شود

- پیش‌بینی مفسر قانون اساسی:

قانون اساسی به پیش از این رو که باید کلی باشد ممکن است موارد ناگفته داشته باشد به همین دلیل اهمیت تفسیر آن دو چندان می‌شود بر این اساس در قانون اساسی نیز به این اصل مهم توجه شده است تفسیر قانون اساسی به عهده شورای نگهبان است که با تصویب سه چهارم آنان انجام می‌شود

- عدم تعارض درونی :

اصول قانون اساسی باید در تعارض با یکدیگر نباشند

- برتری بر دیگران :

قانون اساسی مهمترین معتبرترین و اصلی ترین قانون است و هیچ قانونی نمی تواند آن را نفی کند از این رو معیار و شاخص همه قوانین در دنیا قانون اساسی علت اهمیت ویژه قانون اساسی این است که ساختارهای کلی حقوقی و سیاسی هر جامعه را مشخص می کند

**پیشینه قانون اساسی در ایران**

اولین قانون اساسی: قانون اساسی مشروطیت

**در زمان حکومت:** در سال‌های آخر سلطنت ناصرالدین شاه قاجار

طبقات مختلف مردم تلاش کردند با بهره گرفتن از روش های سنتی یعنی بست نشینی و مهاجرت به اماکن مذهبی و راهپیمایی خواسته‌های خود را به اطلاع شاه برسانند یکی از مهمترین اقدامات سازمان یافته مردم مهاجرت به شاه عبدالعظیم و تحصن در آنجا بود مظفرالدین شاه کوشید با صدور فرمانی مبنی بر تاسیس عدالتخانه به منظور اجرای احکام شرع خشم مردم را فرونشاند که در تغییری ایجاد نمیکرد و از اقتدار شاه نمی کاست

